

Korszerű-e a magyar nyelv tanítása a romániai tantervek tükrében?

MAGYARI SÁRA

saramagyary@yahoo.com

PhD, docens

Partiumi Keresztény Egyetem – Nagyvárad

Bölcsészettudományi és Művészeti Kar Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

Kulcsszavak: *tanterv, korszerűség, magyar, Románia, közoktatás*

Kivonat

Munkámban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az érvényben lévő romániai tantervek, amelyek a magyar mint anyanyelv oktatását szabályozzák, milyen tartalmi és módszertani mutatók mentén építkeznek, illetve reflektálnak-e az aktuális társadalmi igényekre. Célom bemutatni azokat az oktatástervezési dokumentumokat, amelyek jelenleg szabályozzák általános és középiskolai szinten a magyar nyelv tanítását, illetve ezek tartalmi elemzésén keresztül kívánom vizsgálni a szabályozás és a tanítási gyakorlat kapcsolatát. További kutatási módszerem az aktív résztvevői megfigyelés, melynek keretében magyartanító gyakorló pedagógusok iskolai munkájára reflektálok.

Bevezető

Az elmúlt két-három esztendőben új tantervek és tananyagok jelentek meg a romániai magyar nyelv és irodalom mint anyanyelv oktatásának szabályozásában. Tanulmányomban arra az alapkérdésre keresem a választ, hogy ezek az oktatásszervező dokumentumok korszerűek-e, felkészítik-e a tanulót azokra a kihívásokra, amelyekkel felnőtt korában, az iskolán kívül találkozni fog. Ennek megválaszolására az alábbi részkérdéseket járom körbe: (a) milyen tartalmi és módszertani mutatók mentén építkeznek az érvényben lévő tantárgyi programok; (b) ezek reflektálnak-e az aktuális társadalmi igényekre.

A kutatás korpuszába az érvényben lévő magyar nyelv- és irodalomoktatást szabályozó tantervek mindegyikét bevontam, azaz a *Tantárgyi program magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) V–VIII. osztály* (3393/2017. 02. 28.), *Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) IX–X. osztály* (2009), *Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) XI. osztály* (3252/2006. 02.13.) és *Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) XII. osztály* (5959/ 2006. 12. 22.).

Ebből a sorból a legújabb az általános iskola alsó tagozatára (5–8. osztály) megírt tanterv, így ennek elemzésével aprólékosabban foglalkozom, s csak érintőlegesen térek ki ebben a munkában a felső szakaszok programjaira, mivel ezek átdolgozása a következő időszakban meg kellene történnék.

Kutatási módszerem egyrészt tartomelemzésen alapszik, így kívánom vizsgálni a szabályozás és a tanítási gyakorlat kapcsolatát, továbbá az aktív résztvevői megfigyelés, melynek keretében magyartanító gyakorló pedagógusok iskolai munkájára reflektálok.

(a) Tartalmi és módszertani mutatók az érvényben lévő tantárgyi programokban

Az általános iskolai tanterv „Szemléletét tekintve figyelembe veszi az Európai Parlament és az Európai Tanács 2006/962/EK ajánlását az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákra vonatkozólag, valamint a 3590/05. 04. 2016-os számú minisztériumi rendelettel jóváhagyott kerettervet, amelynek megfelelően a magyar nyelv és irodalom tantárgyat a gimnáziumi tanulók heti négy órában tanulják.” (Tanterv 2017: 2) ugyanakkor „olyan harmonikus személyiség kialakítását célozzák, aki magabiztosan képes eligazodni a világ- és önértés folyamatában, akinek alapképességei a problémamegoldó gondolkodás, a kreativitás és a kritikai attitűd” (Tanterv 2017: 2).

Ebből kiindulva a tanítási tartalmak, főként az irodalmi szövegek révén, a befogadóközpontúságot, az élményszerűséget biztosítják interaktív tanulási tevékenységek során, melynek célja a tudatos olvasóvánevelés, a tanulók személyes olvasmányélményén keresztül. A nyelvi nevelés a közlési szituációk típusaiból indul ki, kommunikációs helyzetekből építkezik. Hangsúlyozza a dokumentum, hogy nem a nyelvészeti terminológia kialakítása a cél, hanem szövegértési-szövegalkotási kompetencia fejlesztése (Tanterv 2017: 2).

Mindezek megvalósítását az alábbi négy kompetencia fejlesztésén keresztül próbáljuk megvalósítani: *szóbeli szövegértés és szövegalkotás különböző kommunikációs helyzetekben; írott szövegek értése és értelmezése; írásbeli szövegalkotás; a nyelvi megformálásra való érzékenység és igényesség a szóbeli és írásbeli kommunikációban.*

Az általános iskolai oktatás felső középfokon Romániában két szakaszra bomlik: a kötelező alsó szakaszra, azaz a 9–10. osztályra és a nem kötelező felső szakaszra, azaz a 11–12. osztályra.

Az alsó szakaszon heti 3 órás tanítási idővel gazdálkodunk. Az oktatás célja pedig felkészíteni a diákot a tudásalapú társadalom elvárásainak megfelelően, az ehhez igazodó folyamatos tanulásra serkenteni, melynek alappillérei az anyanyelvi kommunikáció, kommunikáció idegen nyelven, matematika, tudományok és technológia, kommunikációs technológiák,

az interperszonális, interkulturális és állampolgári viszonyulásokat magába foglaló szociális kompetencia, vállalkozói kultúra, kulturális nyitottság, a tanulás tanulása (Tanterv 2009, 1). Ebben a struktúrában a magyar nyelv és irodalom keretén belül a kommunikációs, irodalmi és kognitív kompetencia fejlődését szükséges megvalósítani. Ehhez az alábbi kompetenciákat rendeli a tanterv: *anyanyelvhasználat és tudatos nyelvi viselkedés különböző élethelyzetekben, kommunikáció szóban és írásban; szövegolvasás, az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása; történeti látásmód, kulturális viszonyulások gyakorlása.*

A kompetenciafejlesztés mellé értéktudat és attitűdök fejlesztését is célként határozza meg a tanterv, ezen az évfolyamon az alábbiakat: *a kultúra folyamatába való belépés, a kulturális viszonyulások gyakorlása; az önértés, a viláértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége; az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása; a másság elfogadása, tolerancia és rugalmasság mások véleményével szemben; a tudatos nyelvhasználat, a sikeres kommunikáció igénye; az önálló információszerzés és tájékozódás igénye.*

A nem kötelező felső szakaszban (11–12. osztály) a magyar nyelv és irodalom tanítását heti 3 órában írja elő a program, amennyiben pedagógiai szakirány óvodapedagógus és tanító-képző szakján tanítunk, mindez kiegészül plusz heti 1 órával (Tanterv 2006: 2). A kompetenciák és képességek, valamint az értékviszonyulások és beállítódások ugyanazok, mint a kötelező alsó szakaszon.

(b) Tantervek és az aktuális társadalmi igények

Az aktuális társadalmi igények középfokú iskolai végzettségre vonatkoztatva két irányból határozhatók meg: egyrészt az oktatás felől, másrészt a társadalom irányából. Az első az oktatási értékekre irányul. Jelen esetben négy értékcsoportot határoz meg a romániai oktatáspolitikai: (1) szociális értékeket (*valori sociale*) – ide tartozik az együttműködés, kedvesség, társadalmi igazságosság, közösségi szellem, felelősségtudat stb.; (2) egyéni értékeket (*valori individuale*), mint a rend és fegyelem, őszinteség, tolerancia, fejlődésvágy stb.; (3) a nemzetre vonatkozó értékeket (*valori ce vizeaza natiunea*): hazafiasság, testvériség, nemzetek függetlenségnek tiszteletben tartása; (4) jogi vonatkozású értékeket (*valori procesuale*): igazságkeresés, ítélőképesség, reflexió, a valóság tudományos alapú megközelítése stb. (Schmidt 2008).

A társadalom irányából az oktatási tartalmakra vonatkozó igények nehezebben foghatók meg. Egyrészt azért, mert van egy alulról szerveződő, úgynevezett civil, de szakmai igény és ezzel egyre inkább szembe helyezkedik az úgynevezett állami vagy hatalmi struktúra elvárásrendszere. Az első a társadalom változását, kihívásait, mindennapiságából adódó problémáit próbálja orvosolni az oktatási rendszeren keresztül, a másik egyre inkább saját hatalmi helyzetét igyekszik megerősíteni az oktatási rendszeren keresztül is.

A szakmai igény az alábbiakban ragadható meg: „Figyelembe kell venni azt is, hogy az ismeretek viszonylag gyorsan elavulnak s gyakran cserélődnek. A társadalomnak elsősorban arra van szüksége, hogy a fiatalok stabil, jól szervezett alpműveltséggel rendelkezzenek, s ez a tudás tovább építhető, könnyen kiegészíthető és megújítható legyen” (Ballér et al. 2011).

Mindezeket figyelembe véve úgy tűnik, a romániai magyar anyanyelvi tantervek nagyjából megfelelnek a társadalmi elvárásoknak. Nagyobb mértékben jelenthető ez ki az általános iskolás programra vonatkoztatva, és ahogyan haladunk a középiskola felső szakaszai irányába, úgy lesz fordítottan arányos az elvárás, azaz egyre kevésbé reagálják le a dokumentumok az aktuális társadalmi problémákat, igényeket. Ennek egyik oka lehet, hogy 12 évvel ezelőtt készültek, mely időegység manapság nagy eltéréseket okozhat, másrészt pedig abból is adódhat, hogy inkább az elméleti oktatás felé szűkül a tartalom, a humán műveltség irányába, melynek mutatói a klasszikus értelemben vett művelt ember képéhez igazodnak.

Korszerűség a tanórák viszonylatában

A tanítási gyakorlat, a tanórák függvényében egészen más képet kapunk az oktatás korszerűségéről. Ebben a részben saját óralátogatási tapasztalataimat használom fel, ez kétirányú adatgyűjtést tett lehetővé: egyrészt 2006–2014 között mint Temes megyei szakmódszertanos jártam a megye magyar tannyelvű iskoláit ellenőrzéseket, órahallgatásokat végezve, majd 2013–2018 között mint pedagógiai gyakorlatot koordináló oktató végeztem megfigyeléseket Temes és Bihar megyében. Így több száz magyaróra megfigyelései állnak rendelkezésemre úgy általános, mint középiskolai vonatkozásban.

Az egyik legfeltűnőbb magatartás a magyartanárok részéről, hogy nem ismerik a tantervi szabályozást. Nem a tantervekből tanítanak, hanem azokból a tankönyvekből, amelyek a rendelkezésükre állnak. Ez azért okoz problémát, mert ezek a didaktikai eszközök nincsenek mindig összhangban a tantervi követelményekkel, ráadásul a szóban forgó programokban találjuk azt is, hogy a tankönyv csak kiegészítő eszköze az oktatásnak, a tartalmak, az előíró jelleg a tantervben található.

A második probléma, hogy nem tudják sokan értelmezni a tantervet, ódzkodnak a használatától, mivel ezt „csak” adminisztratív dokumentumként tartják számon. Ennek okát a tanárképzés hiányosságaival magyarázom, valószínűleg nem fektetünk elég nagy hangsúlyt a curriculum dokumentumainak értelmezésére.

A harmadik ok a tanítási módszerekben keresendő. A rendelkezésemre álló óralátogatások anyaga azt bizonyítja, hogy a korszerű módszerek, az interaktív tanítás, a többirányú értékelés és az alternatív oktatási lehetőségek nem valósulnak meg az órákon. Ez azért furcsa, mert a tanártovábbképzések terén igen nagy energiákat fektetünk országszerte az átképzésre. Úgy tűnik, hogy a tanári akarat, a hozzáállás akadozik helyenként. Ennek magyarázata lehet a gyorsan és következtelenül változó romániai oktatási reformok sorozata, amely egyrészt elbizonytalanítja a tanügyi kérdereket, másrészt adminisztratív feladatok elé állítja, amelyek sokszor távol állnak attól a pedagógusi személyiségtől, amely a kreativitás, az érzékenység, a gyakorlatiasság felől fogható meg a leginkább.

Összegzés

A tanulmány elején megfogalmazott alapkérdésre csak látszólag adhatunk egyértelmű választ: a romániai tantervek függvényében, különös tekintettel az általános iskolai programra, korszerű a magyar nyelv és irodalom tanítása. A szabályozás figyelembe veszi azokat a társadalmi igényeket, amelyek a 21. században térségünkre jellemzők, de ahogyan haladunk a felsőbb osztályok felé, úgy válik egyre elméletközpontúbbá a szabályozás, illetve a tanítási gyakorlat, a mindennapi oktatói munka a vizsgált területen nem támasztja alá a korszerűség meglétét, de még csak az igényét sem. Ennek okát országos szinten is mérni, kutatni kellene, csak ezután tudunk majd kidolgozni megoldási lehetőségeket.

Jelen tanulmány figyelemfelkeltő célzattal született, mivel különösen fontos kisebbségi helyzetben odafigyelni a minőségi anyanyelv-oktatásra, hiszen megmaradásunk egyik alapköve az iskolai oktatás professzionális volta. Ennek feltétele pedig első sorban az osztálytermi mindennapi munkán keresztül valósítható meg.

Források

Tantárgyi program. Magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) V–VIII. osztály. Bukarest. 2017. 02. 28./3393.

Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) IX–X. osztály. Bukarest, 2009.

Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) XI. osztály. Bukarest. 3252/2006. 02.13.

Tanterv magyar nyelv és irodalom (anyanyelv) XII. osztály. Bukarest. 5959/ 2006. 12. 22.

Irodalom

Ballér Endre – Golnhofer Erzsébet – Falus Iván – Kotschy Beáta – M. Nádasi Mária – Nahalka István – Petriné Feyér Judit – Réthy Endréné – Szivák Judit – Vámos Ágnes 2011: *Didaktika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. URL: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_519_42498_2/ch07.html [Utolsó letöltés: 2018. október 20.]

Schmidt Mihaela Camelia 2008: *Învățământul românesc – premisa unui învățământ European*. In: *Educația azi*. I. 1/2008, Ed. Universității din București. Bukarest. 371–376.

Is the teaching of the Hungarian language modern in the context of Romanian curricula?

In my lecture, I look for the answer of two question: what are the content and methodological indicators of regulation the teaching of Hungarian as a mother tongue in the current Romanian curricula and how they reflect on current social needs. My aim is to present the educational design documents that currently regulate the teaching of the Hungarian language at the general and the secondary level, and to examine the relationship between regulation and teaching practice through their content analysis. My further research method is active participant observation, which reflects on the school work of Hungarian teacher training teachers. As a theoretical framework I use the works of Sára Magyar (2005; 2006; 2015; 2017) and János Péntek (1999).